

ԱՍՏՈՒԱՆՈՒԹՅԱՆԱԿԱՆ

ՍՈՒՐԲ ՀՈԳԻՈՅՆ ԳԱՂԱՓԱՐԸ

ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ԱՒԵՏԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

(Ետևանալու ժամանակ ՄԻՈՒՆԻ, էջ 89)

Ս. Հոգին Յովհաննու մեջ. — Ս. Հոգւոյն մասին չորրորդ աւետարանին ուսուցումը հիմնուած է տէրունական խօսքերուն վրայ, բայց զայն ներկայացնելու ձևը կազմապարուած է Յովհաննէսի Ս. Հոգւոյն մասին ունեցած փորձառութեամբ: Յովհաննէս, ինչպէս իր յատկանշիչներէն մին է, Քրիստոսի Ս. Հոգւոյն մասին բրձ խօսքերուն վրայ ալ կ'աւելցնէ իր յատուկ տեսակէտն եղող յաւելումաձևական մեկնութիւններ: Մինչդեռ համատեսական ուսուցումը կը մեկնի նախանշիթաղարութեանց և աւանդութեանց ընձեռած տուեալներէ: Այն Հոգին որ հանգչեցաւ Յիսուսի վրայ, մկրտութեան պահուէ, պիտի ըլլար այլևս Քրիստոսի մէջ մշտապէս և կատարաւ ներկայ: Անիկա փոխանակ պատահական օժանդակ մը ըլլալու փորձութեանց ժամանակ, Յովհաննէս մէջ խոստացումաձև է անիկա իբրեւ տեւականորէն ներքնական Միութարիչ մը: «Աղաչեցից զՀայր, և այլ մը խիթարիչ տացէ ձեզ, զի ընդ ձեզ բնակեաց է ի յաւիտեան» (ԺԴ. 16): Ղուկասու մէջ գոյութիւն ունեցող նիհար նկարագրականը Քրիստոսի մեկնումէն վերջ Հոգւոյն Հեղաւան խոստումին մասին, գեղեցիկօրէն ընդամանուած է չորրորդ աւետարանին մէջ, 14—16 գլուխներով, ուր մեր Տիրոջ վերադարձը Ս. Հոգւոյն մէջ, տեղը կը բռնէ, ինչպէս ինք կը մեկնէ, համատեսականներու մէջ գտնուող վախճանարանական ճառերուն: Յովհաննէս մէջ Պօղոսեան Ս. Հոգւոյն ուսուցումը կը հասնի եղանակաւորման և զարգացման: Ս. Հոգւոյն յանկարծական գործունէութեան ըմբռնումը գոյութիւն չունի այնտեղ, միայն անոր մարգարէական յանկարծական պարագայ մը կը յիշուի Կայափայ քահանայապետին առիթով (11 51): Այնուհետեւ Պօղոսեան ըմբռնումը Ս. Հոգւոյն մասին իբրեւ զօրութիւն և իր-

րեւաղբիւր բարոյական ձիւրքերու, դուրս ձգուած է չորրորդ աւետարանէն, մինչդեռ ընդհանրապէս շայն տեղ և չկա տրուած է հոն, Ս. Հոգւոյն կենսատու հանգամանքին և գործունէութեան: «Ամէն ամէն աւետարան, եթէ ոչ ոք ձեցի ի ջրոյ և ի Հոգւոյ, ոչ կարէ մտնել յարքայութիւն Աստուծոյ: Զի ծնեայն ի մարմնոյ մարմին է, և ծնեալն ի Հոգւոյ Հոգի է» (Դ. 8-1): Վերջապէս պէտք է ըսել թէ Պօղոսեան տեսակէտը Հոգւոյն՝ իբրեւ ընծայիչ նոր գիտութեան, կը կազմէ կեդրոնական առանցքը Յովհաննէսեան ուսուցման:

Երբայական հին ըմբռնումը Հոգւոյն մասին իբրեւ հով և կենսալի սկզբունք, պահուած է նոյնպէս մեր աւետարանին մէջ. «Գայա իբրեւ սոսց, փչեաց ի նոսա և ասէ ասէք Հոգի Սուրբ» (20 23): Հին Կտակարանի Հոգւոյն բնականացական սկզբունքի տեսակէտը ևս գոյութիւն ունի Յովհաննէսէն: Հոգին կը պատկանի գերբնական կարգին, զօրաւոր է ան և խորհրդաւոր և ազատ իր գործունէութեան մէջ, ան կուգայ Աստուծմէ առ մարդն, և կ'ընձեռէ կենսաբնական որակն է ան, որ կը ներգործէ Միւրտութեան և Հաղորդութեան խորհուրդներուն միջոցաւ:

Թէև ամբողջ աւետարանին մէջ ուղղակի արտայայտութիւն մը չկայ Ս. Հոգւոյն աստուածութեան, մանաւանդ անոր անձնաւորեալ աստուածութեան մասին, բայց պարտինք ըսել որ բոլոր այն ստորագիւծները զորս աւետարանը կուտայ Ս. Հոգւոյն, յատուկ են միայն Աստուծոյ և Աստուածային ենթակայութեանց: Եւ Ս. Հոգին՝ ըլլալով ընդունաբանը աստուածային ստորոգիւծութեանց, նոյնին իսկ հանգամանքով Աստուած է անիկա ամէն բանէ առաջ: Ս. Հոգւոյն անձնաւորութիւնը աւելի յատուկ կերպով շեշտուած է աւետարանին մէջ: Բոլոր այն անձնաւորական արարելիքները, որոնք վերագրուած են Միութարիչին, որ Ս. Հոգին իսկ է, իբրեւ ուսուցանող, յիշեցնող, վկայող, համոզող, առաջնորդող, խօսող, լսող, փառաւորող (14 26; 15 26; 16 8-15), ու ականաւորապէս յօդերու կիրարկումը անոր, և անձնական դերանուններու գործածութիւն անոր մասին և մանաւանդ անոր գործող ըլլալու

հանգամանքը շեշտող բացատրությունները իրաւամբ կ'ենթադրեն անոր անձնաւորեալ ըմբռնումը մեր աւետարանին մէջ։ — Ուրիշ յատկանշական կողմ մը որ միայն Յովհաննէսինն է, և որ Ս. Հոգւոյն աստուածային անձնաւորութեան մտածումին համար խիստ կարեւոր վկայութիւն մը կը բերէ, այն ալ Ս. Հոգւոյն՝ Հօր և Որդիին հետ ունեցած առընչութեանց ճշդութիւնն է։ Ս. Հոգին իբրեւ Երրորդութեան անձնաւորութիւններէն մին՝ կ'ըսէ աւետարանը, Հօր Աստուծոյ հետ ունի ելՄԱն կամ աստուածաբանութեան մէջ ծանօթ բառով ԲլիՄԱն առընչութիւն «Մխիթարիչն զոր եռ առաքեցից ձեզ ի Հօրէ, զՀոգին ճշմարտութեան որ ի Հօրէ ելանէ» (ԺԵ. 26)։ Իսկ Որդւոյն հետ ունի ԱՌՈՒՄԻ առընչութիւն. «Նա — զՀոգին — զիս փառաւորեցէ, զի յիմէ անտի առնուցու և պատմեցէ ձեզ» (ԺԶ. 14)։

Ազգեցուցիւնք. — Կարենալ տեսնելու համար այդ ազգեցուցիւնը հարկ է նախ ցոյց տալ զանազան այդ ուսուցումները Ս. Հոգւոյն մասին, որոնք հետզհետէ երեւան եկան Քրիստոնէական Եկեղեցւոյ մէջ։

Քրիստոնէական Եկեղեցւոյ նախնական շրջաններուն շատ սերոր հանդիսութիւն մը գոյութիւն ունէր Ս. Հոգւոյն և Քրիստոսի անձինն ուսուցումներուն միջև։ Այդ ուսուցումներով յայտնապէս շփոթութիւն մը կ'երևայ Ս. Հոգւոյն և Որդւոյն միջև. տեղ տեղ զայն՝ Որդւոյն հետ նոյնացնելու աստիճան։ Ս. Հոգւոյն մասին առանձին ուսուցում մը չէր բանաձևուած տակաւին՝ Վարդապետական հակաճառութիւնները այդ շրջանին Քրիստոսի անձինն շուրջ կը դառնային, և պատահաբար միայն անդրադարձումը կ'ըլլար Ս. Հոգւոյն։ Անշուշտ այս շփոթութիւնը հետեւանք էր, նիւթականին հակադրուած հոգեկան և «Ս. Հոգի» բառերուն սխալ ըմբռնման։ Հետեւաբար, էր երբեմն, այդ շրջաններուն, որ Ս. Հոգին շփոթուելու աստիճան նոյնացուած էր Որդւոյն հետ։ — Այլ կերպ ըմբռնման մը Ս. Հոգւոյն մասին, կը հանդիպինք, երրորդ դարուն երևան եկած Մօստանականութիւն կոչուած հերետիկոսութեան մէջ։ Ըստ Մօստանիոսի, հիմնադիրը այդ հերետիկոսութեան, երբք յայտնութիւններ գոյութիւն ունին, մին Ենովայի, այսինքն Հօր յայտնութիւնը, Հ. Կոստակարանի մէջ. միւսը՝ Որդւոյն յայտ-

նութիւնը, Ն. Կոստակարանի մէջ, Յիսուս Քրիստոսի միջոցաւ. և երրորդը Ս. Հոգւոյն յայտնութիւնը՝ իր՝ Մօստանիոսի միջոցաւ։ Ուրիշ խօսքով Մօստանիոս ինքզինք այս կերպով կը նոյնացնէր Ս. Հոգւոյն հետ։

Երրորդ դարու սկիզբն է որ սակայն, առանձինն կարեւորութիւն կը ստանայ և հետեւաբար սկիզբ կ'առնէ Ս. Հոգւոյն աստուածաբանութիւնը։ Միակական (monarchism) հակաճառութեանց մէջ, որ անկարելի կը նկատէր միակ Աստուծոյ մը և հաւատարմէր ներդաշնակել Հօր, Որդւոյ և Հոգւոյ հաւատարմիքի մը հետ, առաջին անգամ Սարգիսականութեամբ է որ կը սկսի Ս. Հոգին վիճաբանութեան առարկայ ըլլալ։ Սարգիսոս՝ կարենալ պատասխան մը բերելու համար վերոյիշեալ հարցին, կ'ուրանար Հօր, Որդւոյ և Ս. Հոգւոյն առանձինն անձնաւորութիւնները. կ'ընդունէր միակ աստուածային անձ մը որ երեք տարբեր երևոյթներով կը յայտնուի, և Հայր, Որդի և Հոգի բառերը այդ յայտնութեան անուններն են պարզապէս։ Հօս ալ Ս. Հոգւոյն առանձինն ենթակայութիւնն է որ կը վտանգուի։ — Զորրորդ դարուն, իբրև հակազգեցութիւն Սարգիսականութեան երեւոյթին կը յանգի ուրիշ հերետիկոսութեան մը Ս. Հոգւոյն մասին, Արիոսականութեամբ։ Սա նախապէս կը վերաբերէր Քրիստոսի անձինն վարդապետութեան, բայց ան ունեցաւ նաև իր ազգեցութիւնը Հոգւոյն վարդապետութեան վրայ։ Արիոս կ'ուսուցանէր թէ Հօր, Որդւոյ և Հոգւոյն էութիւնները տարբեր են բնութեամբ, օտար, ու անհաղորդ են անոնք իրարու. և հետեւաբար արձողովին և անհունօրէն անմիան են անոնք էութեամբ, ինչպէս նաև փառքով։ Այս կերպով ալ Որդւոյն աստուածութեան ուրացման հետ, շփոթ և անորոշ հանգամանք մը կը ստանայ նաև Ս. Հոգւոյն բնութիւնը։ — Արիոսական այս ուսուցումը սակայն քիչ վերջ, բարեփոխութեան ենթարկուեցաւ ուրիշ հերետիկոսութեան մը կողմէ, ծանօթ Մակեդոնականութիւն կամ Հոգեմարտութիւն կամ կենսաբիոսականութիւն անունով։ Մակեդոն՝ կը վարդապետէր Արդւոյն աստուածութիւնը բայց կը մերժէր իսպառ Հոգւոյն աստուածութիւնը, նկատելով զայն արարած մը։ Ս. Հոգին ոչ մէկ մասնակցութիւն ունի աստուածային

այն պատերազմներուն հետ, զորս Որդւոյն կը վերագրէ ան: Ս. Հոգին պաշտօնեայ մը կամ սպասաւոր մըն է լոկ Որդւոյն, հրեշտակներու նման: Այս հերթովհասութեամբ ալ յայտնապէս կը ժխտուէր Ս. Հոգւոյն աստուածութիւնը:

Արդ, Գրիստոնէական Եկեղեցին կանգնած այս բոլորին դէմ, ստուգապէս կրնանք ըսել որ ամէնէն աւելի Յովհաննէսեան ուղղափառ ըմբռնումով էր որ պայքարեցաւ անոց դէմ, պաշտպանելով և ջատագովելով Ս. Հոգւոյն անձնաւորեալ աստուածութիւնը: Անտարակոյս, Եկեղեցին Յովհաննէսեան շունչով էր, որ կրցաւ որոշ զատորուութիւն մը գնել, վերցնելով այն շփոթը որ գոյութիւն ունէր նկատկանին հակադրուած հոգեկանին և Ս. Հոգիին, ուրիշ խօսքով Որդւոյն և Ս. Հոգւոյն ուսուցումներուն միջև: Նոյն այդ ազդեցութեամբ էր դարձեալ, որ Եկեղեցին ուսուց թէ Ս. Հոգին չմարդացաւ երբեք, հետեւաբար Ս. Հոգին կարելի էէր նոյնացնել Մօստանիոսի: Անուհետև, խորապէս Յովհաննէսեան ազդեցութիւնը կարելի է նշմարել Նիկիոյ Ս. Ժողովոյն բանաձևած Հաւատամքին մէջ, ընդդէմ Արիոսի. ճշգրտով Ս. Հոգւոյն նոյնազոյ բնութիւնն ու էութիւնը Հօր և Որդւոյն հետ: Վերջապէս Յովհաննէսեան ըմբռնման կնիքին ներքև կարելի է նկատել բոլոր ուղղափառ Հայրերը, Աթանաս, Կիւրեղ, Յովհան Դամասկացի, Նիպիան. կապագովկեան Հայրերէն, Բարսեղ Կեսարացին, Գրիգոր Նիւսացին, և Գրիգոր Նազիւնզացին, որոնք թէ Տիեզերեան ժողովներու մէջ, և թէ առանձին գրութեամբ, դատապարտեցին Մակեդոնական թիւր ըմբռնումը, և քարոզեցին Ս. Հոգւոյն անձնաւորեալ աստուածութիւնը համազոյ, համապատիւ և յաւերժակից Հօր և Որդւոյն հետ:

Անգրագառնալով Բղիման վարդապետութեան, որ ուրիշ բան չէ բայց եթէ ճշգրէ Ս. Հոգւոյն յարաբերութիւնը Հօր և Որդւոյն հետ, կրնանք ըսել որ ազդեւոր անոր, յայտնապէս Յովհաննէս աւետարանն է, իր այն նշանաւոր համարով թէ՛ «Բայց յորժամ եկեցէ Միխիթարիւն, զոր ես առաքեցից ձեզ ի Հօրէ, զՀոգին ճշմարտութեան որ ի Հօրէ ելանէ, նա վկայեց զաւան իմ»: Հոս գործածուած են երկու

բառեր մին «առաքեցից», որ կը յատկանշէ Ս. Հոգւոյն յառաջագոյթիւնը ժամանակին մէջ. և միւսը «ելանէ», ելումը անոր՝ Հօրմէն: Դժբախտաբար արեւելեան եւ արեւմտեան աստուածաբաններ ուղեցին տարբեր տեսակէտներով մօտենալ հարցին եւ հետեւաբար գործածել տարբեր լեզու: Արեւմտեան աստուածաբաններ կը պնդեն Ս. Հոգւոյն զի Հօրէ եւ յՈրդւոյն բղիման ինքնութեան վրայ. մինչդեռ արեւելեան Հայրերը՝ կը շեշտեն սա կէտը թէ մէկ աղբիւր միայն գոյութիւն ունի աստուածութեան մէջ, այսինքն ամէն ինչ Հօրմէն միայն կը յառաջագալի, եւ հետեւաբար Ս. Հոգին կը բղխի Հօրմէն միայն: Հոս տեղը չէ բնականաբար խորացնել այս առթիւ յարուցուած վարդապետական մանրամասնութիւնները, քանի որ մեր նպատակն է ցոյց տալ միայն Յովհաննէսեան ազդեցութիւնը այս վարդապետութեան մէջ: Կրկնութիւն մը ըրած ըլլալու համար կ'ըսենք դարձեալ թէ Բղիման վարդապետութեան, և անոր յարուցած մինչև մեր օրերը երկարող անվերջ վիճարանութեանց իբրև ներշնչաբան և աղբիւր ծառայած է Յովհաննէս Աւետարանը: Զորոյց դարու Հայրերը, ապա Միլիոն դարու սքոյսաստիկ և նաև մեր օրերու աստուածաբանական բոլոր ուսումնասիրութիւնները Ս. Հոգւոյն Բղիման վարդապետութեան մասին, կը մեկնին Յովհաննէս աւետարանէն:

Այս առթիւ կ'արժէ նաև վեր առնել Հայց. Եկեղեցւոյ ըմբռնումը Ս. Հոգւոյն աստուածութեան և անոր ունեցած յարաբերութեան մասին Հօր և Որդւոյն հետ: Եւ այսպէսով տեսնել նաև Յովհաննէսեան ազդեցութիւնը մեր ալ մէջ: Ս. Հոգւոյն վարդապետութիւնը մեր մէջ ունի արեւելեան եկեղեցւոյ նոյն վարդապետութեան կնիքը: Այդ վարդապետութիւնը կուգայ մեզի Տիեզերական Երեք Ուղղափառ Ժողովներէն, մասնաւորաբար Կ. Պոլսոյ Ժողովէն, որ զբաղեցաւ Ս. Հոգւոյն ըմբռնման ուղղափառ բանաձևումով, ընդդէմ Մակեդոնի և հոգեմարտ աստուածութեան: Հոս, պէտք է ըսել թէ ամէնէն աւելի կապագովկեան Հայրերն են որ, ինչպէս Գրիգոր Նիւսացին և Գրիգոր Նապիանզացին եղան հոգին այդ ժողովին և զխաւոր խմբագրիչները Ս. Հոգւոյն վարդապետութեան ուղղափառ

բանաձևություն և հետեւաբար այս կերպով կրնանք ստուգապես բանի թէ Հայց. Եկեղեցին իր Ս. Հոգւոյն վարդապետական բմբռնումով խորապէս կնիքին տակն է կապագովելեան ուղղափառութեան: Ուրեմն Հայաստանեայց Եկեղեցին կը վարդապետէ Ս. Հոգւոյն անձնաւորեալ աստուածութիւնը, համապատիւ, հաւասար, համագոյ և նոյն էութենէն Հօր և Որդւոյն հետ, որ շնորհաբաշխ է, կենսատու, ինքննչող, և առարկայ մեր պաշտելութեան համապատուարար. և որ վերջապէս ունի ԲՂԽՄԱՆ աղբնութիւնն Հօր հետ և ԱՌՈՒՄԻ աղբնութիւնն Որդւոյն հետ: Քանի մը մէջբերումներ մեր սրբազան գրականութենէն, պիտի վկայեն վերոյիշեալ հաւաստումներուն: Դաւանութիւնն Ուղղափառ Հաւատոյն, «Հաւատամք զՍուրբ Հոգին Աստուած, անեղ, անժամանակ, ոչ ծնեալ, այլ բոլորեալ ի Հօրէ. էակից Հօր և փառակից Պրդւոյ: Ուրիշ մը՝ Հաւատով Ռոստովանիմէն Ս. Հոգւոյն գործունէութիւնները ճշգրտ ա Հօգի Աստուծոյ Աստուած ճշմարիտ, որ ինքն ի Յորդանան և ի վերնատունն և լուսաւորեցեր զիս միտութեամբ սուրբ առաքելին, մեղայ յերկինս և առաջի քո, մաքրեալ զիս վերստին աստուածային հրով քով՝ որպէս հրեղէն լեզուօք սուրբ զառաքեալսն, և ողորմեա քո բարաւծոց և ինձ բազմամեղիս: Ուրիշ մէջբերումներ դարձեալ շարականէն Ս. Հոգւոյն գործունէութեան մասին. «Ձարդարեցեր փշմամբ շնորհաց քոց կենդանաբար. և ընդ ծնեալսն առ ի նմանէ խօսեցար օրինօք և մարդաբէրօք» (էջ 514). կամ «Այսօր երկնայինքն ուրախացան ընդ երկրաւորացս նորոգման, քանզի նորոգողն էից Հօգին էջ ի սուրբ վերնատունն, որով նորոգեցան դասք առաքելոցն»: Դարձեալ շարականէն, այս անգամ Ս. Հօգւոյն բնութեան և անոր Հօր և Որդւոյ հետ ունեցած աղբնութեանց մասին. «Նոյն և նման Հօր և Որդւոյ Հօգիդ անեղ և համագոյ, բոլորեալ Հօր անքննաբար առող յորդոյն անձառար» (էջ 510): Ուրիշ մը՝ «Որ յանկիւղն և ի միշտ ի յէնն նոյնապէս բնութեամբ, անորիշ բաժանմամբ ի յորդոյն արարչակից Սուրբ Հօգին» (էջ 509). Եւստիանոս Ս. Հօգին միութեամբ ի նկատելու Յովհաննէսեան մտածումը իր հարազատ արձագանգը ունի

դարձեալ մեր մէջ, հետեւեալ մէջբերումով մը շարականէն. «Որ առաքեցար ի Հօրէ Հօգիդ անեղ և համագոյ, աղաչանօք անօրինաբար զուժէ Էակիցն. լինիլ միութեամբ սուրբ առաքելոցն» (էջ 513): Տակաւին անոր աստուածային ենթակայութեան մասին վկայութիւն մը շարականէն. «Որ կատարեալ անձնաւորութեամբ յերկց կատարեց յի և նոյն բնութիւն. որով ընդ Հօր և ընդ Որդւոյ միշտ երկրպագիս յարարածոց Հօգի Աստուծոյ» (էջ 512): Վերջապէս իբրեւ փակում մեր այս մէջբերումներուն, այս առթիւ յիշենք նաև Գրիգոր Տաթևացիի մտածումը. «Թէպէտ Հօգին ունի զբնութիւնն ի Հօրէ՝ սակայն ոչ ծննդեամբ որպէս Որդի, այլ Բղխմամբ. որպէս շունչն և Բանն ունին զէութիւն Հօգւոյն այլ և այլ կերպիւր. . . . այսպէս և Հօգին Սուրբ Էառլախանեապէս զէութիւն ի Հօրէ Բղխմամբ, և Որդի ծննդեամբ: Ապա ուրեմն Հօգին Սուրբ՝ է հաւատար Աստուած, ընդ Հօր և ընդ Որդւոյ. արարչակից և մշտնջենաւորակից և փառակից» (էջ 60): — Արդ, բոլոր այս մէջբերումները անշուշտ կուզան ճշգրտ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ ըմբռնումը Ս. Հօգւոյն մասին, և վկայելով անոր ուղղափառութեան, և հետեւաբար տանիլ կապելով զայն ի վերջոյ Յովհաննէսեան Ս. Հօգւոյն ըմբռնման, որ իրաւամբ աղբնութեամբ Ս. Հօգւոյն վարդապետութեան փրկատնէական Եկեղեցւոյ մէջ:

(Ծաւ.)

ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԼ. ՈՍԿԱՆԵԱՆ

ՅՈՒՐԵԼԵԱՆ ՄԸ

Մեզի ղրկուած յայտագրէն, ուրախութեամբ կը հեղկանամք քե Ֆիլաթիֆիոյ մէջ Նոյեմբեր 5-ին օգնուած և հռոմէկ Եաբաբաբերէին Արժաբէայ Յոբելեանը 1919-1944:

Քսանհիգամեակ մը ամբողջ Հայ գրիկն ու մեքին այս ազատաւորութիւնը հերոսութեան համարժեք պարագայ մըն է, մանաւանդ հայ կեանքի մէջ, ուր գրչի եւ մեքի ծառայողները սեւ ափսասանքի մը միայն սանձանուած են յանախ, կտր մը չոր հացի հաւոյն: Սիրն հաղոց զգացումներով կը ըմբռնաւորէ իր պաշտօնակից հռոմէկ Եաբաբերէի Արժաբէայ այս Յոբելեանը, մաղբելով ամեն ոսկեայ եւ աղամանդայ յոբելեաններ, ի փառս հայ գրիկն ու գրիկն եւ ի պատիւ ամեն ծառայութեան նուիրուած մեակներուն: